

Danuta Okoń

Uwagi o karierze Rutiliusa Pudensa Crispinusa

Studia Europaea Gnesnensia 5, 203-212

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Danuta Okoń
(Szczecin)

UWAGI O KARIERZE RUTILIUSA PUDENSA CRISPINUSA¹

Abstract

The aim of this paper is to present the career of Rutilius Pudens Crispinus, an eques promoted to the senate, which was distinguished among Roman senators of the first half of the 3rd century by the extraordinary *cursus* (it included a considerable number of praetorian functions—eight—and was marked by astonishing pace of promotions) I am looking to account for this phenomenon through the analysis of epigraphic and historiographic sources relating to Crispinus and their confrontation with the major political events of the time.

Key words

Senator, *homo novus*, *cursus honorum*

---

¹ Autorka prowadzi badania nad stanem senatorskim epoki Sewerów w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki zatytułowanego „Album senatorów epoki Sewerów (193–235 r.n.e.)”. Projekt jest finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/01/B/HS3/01273.

Powodem mojego zainteresowania osobą Rutiliusa Pudensa Crispinusa jest specyfika jego kariery, trwającej niestandardowo długo (nawet jak na *homo novus*), gdyż doprowadziła go do konsulatu dopiero po 8 (!) funkcjach rangi pretorskiej². Badając szczegółowo *cursus* tego senatora, odnalazłam w nim kilka momentów przełomowych i wiele osobliwości. Zmiany polityczne epoki, przyspieszając i spowalniając awanse Crispinusa, działającego w I połowie III w. n.e., stworzyły w efekcie jedyny w swoim rodzaju przebieg służby publicznej.

Jest on nam dość dobrze znany dzięki uszkodzonej, lecz czytelnej inskrypcji z Rzymu³ (pękniętej wzdłuż na pół, wskutek czego pomiędzy częścią prawą i lewą brak w każdej linii około 4–5 liter):

[– Ruti]lio Pud[enti] Cris[pin]o, [c(larissimo) v(iro)],
 [leg(ato) A]ug(usti) pr(o) pr(aetore) ad [cen]sus accepta[n]d[os]
 prov(inciae) Lugdunens[is et p]rov(inciae) [H]isp(aniae) [B]a[e]ticae,
 curator[um] Teanens[ium, In]teramnatiu[m],
 Venafranor[um, A]qui[natium],
 leg(ato) Aug(usti) pr(o) pr(aetore) prov(inciae) [Hispaniae] citerioris
 et Callaecia[e, electo du]ci ex s(enatus) c(onsulto)
 bello Aquil[eien]si, co(n)s(uli), proco(n)s(uli)
 prov(inciae) Achaiae, [leg(ato)] Aug(usti) pr(o) pr(aetore) [pr]ov(inciae)
 Syriae Phoenic[es], leg(ato) Aug(usti) pr(o) pr(aetore) [prov(inciae)]
 Thraciae, leg(ato) Au[g(usti) pr(o) p]r(aetore) prov(inciae) Lusitaniae,
 leg(ato) leg(ionis) XV Apollina[ris, s]odali Marcian[o]
 Antoniniano [Comm]odian[o Helviano]
 Severiano Ant[onini]ano, iuridico
 Aemiliae Etr[ur]iae Li[gur]iae,
 curator[um] viarum [Clodiae] Cassiae C[imin]iae],
 curator[um] Fanestr[ium et P]isaur[ensium],

---

² Z reguły *homines novi* osiągnęli konsul po 4–6 funkcjach rangi pretorskiej. Patrz: odpowiednie fragmenty prac W. Ecka, *Beförderungskriterien innerhalb der senatorischen Laufbahn*, dargestellt an der Zeit von 69 bis 138 n. Chr. ANRW II, 1, Berlin–New York 1974, s. 158–228; G. Alföldy’ego, *Konsulat und Senatorenstand unter den Antoninen*. Prosopographische Untersuchungen zur senatorischen Führungsschicht, *Antiquitas Reihe 1*. Abhandlungen zur alten Geschichte, Bonn 1977; P.M.M. Leunissen, *Konsuln und Konsulare in der Zeit von Commodus bis Severus Alexander (180–235 n. Chr.)*. Prosopographische Untersuchungen zur senatorischen Elite im römischen Kaiserreich, Amsterdam 1989.

³ CIL VI 41 229 = AE 1929, 158.

praetori, aed(ili) [pleb(is) Ce]riali, q[uaestori]
urbano, IIII vir(o) [v(iarum) c(urandarum), p]r(aefecto) urb(i) feriarum
Latinarum, p[raef(ecto)] coh(ortis) I Lusitanor(um)
eq(uitatae) q(uingenariae)⁴.

Źródłami dodatkowymi do rekonstrukcji kariery Crispinusa są liczne kamienie milowe z Tracji⁵ poświadczające jego namiestnictwo w tej prowincji, inskrypcja z Palmyry⁶ potwierdzająca pełnienie przez niego funkcji legata Syrii Fenicji oraz wzmianki w źródłach historiograficznych (Herodian⁷ i SHA⁸) odnoszące się do prowadzonej przez niego obrony Akwilei.

Służbę publiczną (według przytoczonej powyżej inskrypcji z Rzymu) rozpoczął jako ekwita. Jego *gentilicium* wskazuje, że należał do italskiej *gens Rutilia*⁹, z której wcześniej wywodzili się: Q. Iulius Cordinus C. Rutilius Gallicus, senator, konsul dodatkowy w 72 roku, konsul po raz drugi w 85 roku, od 89 roku prefekt Miasta, a także Rutilius Lupus prefekt Egiptu w latach 112/113–117. Przydomki nie pozwalają założyć bliskiego pokrewieństwa Rutiliusa Pudensa Crispinusa z wymienionymi *Rutilii*, choć niewątpliwie wszyscy byli przedstawicielami tej samej, rozbudowanej italskiej *gens*.

Pierwszą funkcją pełnioną przez Crispinusa było dowództwo kohorty jazdy (*praefectus cohortis I Lusitanorum equitatae*) sprawowane w Egipcie lub Pannonii¹⁰. Ponieważ młody ekwita nie miał bezpośrednich przodków senatorskich, więc teoretycznie mógł się spodziewać odbycia dalszych *militiae* ekwickich. Został jednak (po jednej funkcji!) *adlectus in amplissimum ordo* i rozpoczął karierę senatorską. Już na początku otrzymał wysoce honorową funkcję *praefectus urbi*

⁴ Lekcja G. Alföldy'ego w CIL VI 41 229.

⁵ Patrz np.: PIR² R 257 i B.E. Thomasson, *Laterculi praesidum*, vol. 1, ex parte retractatum (Addenda et corrigenda ad vol. I), Göteborg 2009, 22: 051.

⁶ CIG III 4483 = Le Bas-Waddington III 2598 = IGR III 1033 = OGIS II 640.

⁷ Herodian., VIII, 2–5.

⁸ SHA, *vita Maximin.* 21, 6–22, 1; SHA, *vita Max. et Balb.* 12, 2.

⁹ W. Schulze, *Zur Geschichte lateinischer Eigennamen*, Berlin 1904, s. 222, sugeruje związki rodu z Etrurią.

¹⁰ Nie można jednoznacznie określić, gdzie stacjonowała w tym czasie dowodzona przez niego kohorta. Znaczący zagadnienia wskazują na Egipt (patrz np.: K. Dietz, *Senatus contra principem. Untersuchungen zur senatorischen Opposition gegen Kaiser Maximinus Thrax*, München 1980, s. 215; G. Alföldy do CIL VI 41 229) lub Pannonię (J. Fitz, *Die Verwaltung Pannoniens in der Römerzeit, I–IV*, Budapest 1993–1995, s. 860).

feriarum Latinarum, która z reguły przypadała przedstawicielom starych rodów patrycjuszowskich. Możemy wobec tego uznać, że to nadzwyczajne wyróżnienie spotkało go dzięki silnemu poparciu princepsa. Ustalenie, przez którego z Sewerów został doceniony w ten sposób, jest dość trudne, gdyż jedynym pewnie datowanym punktem w jego karierze był pełniony pod koniec działalności urząd konsularnego dowódcy obrony Akwilei (238 r.). Karlheinz Dietz za awansującego cesarza uznał Septymiusza Sewera, co dziwi wobec faktu, iż kwesturę tego senatora sam datował na 213 rok; wigintiwirat powinien więc przypadać na 212 rok, a *adlectio* na 211. Sewer zmarł 4 lutego 211 w Brytanii po długiej i ciężkiej chorobie, należałoby więc uznać, iż to raczej Karakalla dokonał promocji Crispinusa. Przyjął takie założenie już Geza Alföldy¹¹, podobnie uczynili np.: Werner Eck¹², Jenö Fitz¹³, co według mnie jest jak najbardziej słuszną hipotezą.

Brak w inskrypcji z Rzymu wzmianki o cesarzu dokonującym *adlectio* jest dodatkowym argumentem przemawiającym za osobą Karakalli, gdyż może wynikać z uchwały senatu o jego *damnatio memoriae*. We wspomnianym napisie nie ma również informacji o powodach awansu, czyli np. uwag o *dona militaria*, które pozwoliłyby założyć, że Rutilius Pudens Crispinus wyróżnił się w boju. Nie przeszkodziło to Fitzowi wysunąć hipotezy, że młody ekwita mógł brać udział w walkach z barbarzyńcami w 212 roku¹⁴ i został wyniesiony przez Karakallę do stanu senatorskiego. Moim zdaniem zasługi wojenne rzeczywiście zapewniłyby podstawy do *adlectio*, jednak słabym punktem tego założenia jest brak potwierdzenia służby Crispinusa w Panonii, poza tym wydarzenia 212 roku na pograniczu naddunajskim były niezbyt istotne dla Imperium. Herodian wspomina o walkach w tym rejonie prowadzonych przez Karakallę z Alamanami¹⁵, rozpoczętych jednak dopiero w 213 roku. Gdyby Crispinus zasłużył się na wyprawie dowodzonej przez samego cesarza, to bez trudu mógł uzyskać awans do senatu, jednakże w takim wypadku otrzymałby niewątpliwie *dona militaria*, co z pewnością znalazłoby odzwierciedlenie w jego

---

¹¹G. Alföldy, *Fasti Hispanienses. Senatorische Reichsbeamte und Offiziere in den spanischen Provinzen des römischen Reiches von Augustus bis Diokletian*, Wiesbaden 1969, s. 60. Trzeba jednak zaznaczyć, że w komentarzu do CIL VI 41 229 łagodzi nieco swoje zdanie, stwierdzając „lato clavo donatus est fortasse ante Septimium Severum defunctum”.

¹²W. Eck, *RE Suppl.* XIV, 1974, 590.

¹³J. Fitz, *Die Verwaltung Pannoniens*, s. 860.

¹⁴*Ibidem*.

¹⁵Herodian., IV, 7, 1–3.

inskrypcji honoryfikacyjnej. Można by również oczekiwać, iż jego późniejsza kariera będzie obfitowała w funkcje wojskowe, pełnione np. w czasie jednej z cesarskich ekspedycji. Wobec braku jakichkolwiek wskazówek poszukiwanie militarnego wyjaśnienia awansu młodego Italika nie prowadzi do żadnych konkretnych ustaleń.

Oczywiście można przyjąć, że był on jednym z wielu ekwitów, którzy awansowali do senatu i uzupełniali ustawicznie powstające luki w jego składzie, jednak błyskotliwy początek kariery zdecydowanie wskazuje, że Crispinus został uznany za szczególnie zasłużonego. Współcześni badacze nie zwrócili uwagi na wszystkie okoliczności jego awansu, zwłaszcza zaś nie uwzględnili wniosków płynących z daty jego promocji. W moim przekonaniu był on, jak wielu ekwitów i senatorów tego okresu, uwikłany w konflikt pomiędzy Karakallą a Getą i opowiedział się po stronie starszego z augustów. Trudna współcześnie do określenia przysługa (może oddana na prowincji) sprawiła, że wdzięczny cesarz wyróżnił go *adlectio* w 211 lub 212 roku i prefekturą Miasta w okresie świąt latyńskich.

Następne urzędy w *cursus* Crispinusa potwierdzają tezę o jego specjalnym traktowaniu. Po prefekturze został jednym z nadzorców dróg (*IIII vir viarum curandarum*), a było to kolegium wigintiwiratu, w którym służbę publiczną zaczęli z reguły senatorowie z urodzenia. Następnie Rutilius Pudens Crispinus sprawował kwesturę i to najbardziej prestiżową, czyli miejską. Po kwesturze został edylem (*aedilis plebis Cerialis*), a następnie pretorem. Tak szybka kariera powinna prowadzić prostą drogą do godności legata prowincji pretorskiej i konsulatu, lecz nagle uległa zaskakującemu spowolnieniu, pojawiły się w niej funkcje, których zdecydowanie nie można zaliczyć do progresywnych. Po preturze otrzymał bowiem kolejno kuraturę sąsiadujących ze sobą Fanum Fortunae i Pisaurum, leżących przy *via Flaminia* w Umbrii. Jest wysoce prawdopodobne, że był ich kuratorem równocześnie, możliwe też, że nominacja ta wynikała ze wspólnych problemów obu miast (np. natury gospodarczej lub finansowej). Po tej funkcji Crispinus został kuratorem trzech dróg italskich (*Clodiae, Cassiae et Ciminiae*), a następnie jurydykiem Emilii, Ligurii, Etrurii. Jurydykat sugeruje dobrą znajomość prawa (możliwe, że nabytą w toku wcześniejszych studiów), co stanowi dla nas cenną wskazówkę na temat wykształcenia i przygotowania młodego senatora do służby publicznej.

Przytoczony materiał epigraficzny nie wyjaśnia przyczyn zwolnienia tempa kariery Crispinusa, wystarczy jednak odwołać się do obliczeń Dietza, który

datował jego preturę na ok. 218 rok¹⁶, by przybliżyć okoliczności tych zawirowań. Według mnie można przyjąć, że młody senator pretorem był w 217 roku (lub w 218 z nominacji z 217 r.), czyli w ostatnim roku rządów Karakalli. Jego następcą, Makryn, nie miał nic do zawdzięczenia Crispinusowi, kolejny zaś cesarz, Heliogabal, tytułował się wprawdzie synem Karakalli, ale jego przyjaciół i zwolenników traktował podejrzliwie¹⁷. Dobrym przykładem ilustrującym to stwierdzenie będą przypadki cesarskich przyjaciół, na których wydano wyroki śmierci: Gelliusa Maximusa¹⁸, C. Iuliusa Septimiusa Castinusa¹⁹ oraz Sabinusa (P. Cadius Sabinus)²⁰.

Można więc założyć, że Rutilius Pudens Crispinus zapłacił za poparcie udzielone mu przez Karakallę odsunięciem na boczny tor, przejawiającym się w uzyskiwaniu mało prestiżowych urzędów.

Następna zmiana princepsa przyniosła przełom w karierze Crispinusa. Nowy cesarz, Aleksander Sewer, nawiązywał w swej polityce personalnej do rządów pierwszych Sewerów, awansując na różnych szczeblach ich protegowanych, czego dowodem były np.: konsulaty Q. Aiaciusa Modestusa Crescentianusa, L. (Claudiusa) Cassiusa Diona Cocceianusa, App. Claudiusa Iulianusa, Ti. Maniliusa Fuscusa, L. Mariusa Maximusa Perpetuusa Aurelianusa, M. Clodiusa Pupienusa Maximusa. W otoczeniu cesarza znaleźli się m.in.: C. Caesonius Macer Rufinianus, wódz Septymiusza Sewera; Domitius Ulpianus, współpracownik Papinianusa, doradcy Septymiusza Sewera; Octavius Sabinus, syn przyjaciela Karakalli; M. Antonius Gordianus Sempronianus Romanus Africanus, faworyzowany wcześniej przez Iulię Domnę²¹.

Z tą polityką korespondują nowe awanse Crispinusa: otrzymał nominację do kolegium kapłanów ubóstwionych cesarzy z dynastii Antoninów i Sewerów (*sodalis Marcianus Antoninianus Commodianus Helvianus Severianus Antoninianus*), a wkrótce dowództwo legionu XV Apollinaris stacjonującego w Kappadocji. Przypadło ono na okres pokoju w tym regionie Imperium, przywrócony do łask senator nie miał więc okazji wyróżnić się w boju, lecz

¹⁶K. Dietz, *Senatus contra principem*, s. 226.

¹⁷Patrz: D. Okoń, *Severi et senatores. Polityka personalna cesarzy dynastii Sewerów wobec senatorów w świetle badań prozopograficznych (193–235 r. n.e.)*, Szczecin 2009, s. 177 nn.

¹⁸Cass. Dio, 79, 7, 1–2.

¹⁹Cass. Dio, 78, 13, 2; 79, 4, 3–6.

²⁰SHA, *vita Elag.* 16, 2–3.

²¹Patrz: D. Okoń, *Severi et senatores*, s. 209 nn.

funkcja ta stanowiła pomost do dalszej kariery. Około 225 roku²² uzyskał w zarząd prowincję Lusitanię, a po niej Trację²³.

Nomen Crispinusa zostało potwierdzone na 14 kamieniach milowych z Tracji²⁴, co wskazuje, iż za jego namiestnictwa prowadzono w prowincji aktywną działalność budowlaną. Mogło to być związane z przygotowaniem do perskiej wyprawy Aleksandra²⁵. Następną prowincją — Syrią Fenicją — wypróbowany namiestnik zarządzał najpóźniej w 232/233 roku²⁶. Wspomniana funkcja miała wielkie znaczenie w jego karierze, jest bowiem jasne, iż ze względu na lokalizację prowincji jej legat musiał być zaangażowany w wojnę z Persami, wszedł więc tym samym do kręgu osób blisko związanych z princepssem.

W tym momencie kariera Crispinusa wkracza w etap dość zagadkowy. Po legacji Syrii Fenicji w jego *cursus* widnieje prokonsulat Achai, co wywołuje poważne trudności interpretacyjne. Było to bowiem namiestnictwo niższej rangi niż pełnione wcześniej w Syrii, na dodatek należące do funkcji pretorskich podlegających *sortitio*, mniej cenionych niż zarząd prowincji cesarskich. Nie wiemy, czy miała być to nagroda i urlop dla zasłużonego namiestnika, czy też kara za ewentualne błędy i niedopatrzania. Trudności w rozwikłaniu zagadki potęguje fakt, iż jest to prokonsulat, o którym na pewno wiemy jedynie to, że przypadł na okres pomiędzy 233 a 237 rokiem, mógł więc być dziełem zarówno

---

²²Zgodna datacja K. Dietza, *Senatus contra principem*, s. 216 i B.E. Thomassona, *Laterculi praesidum*, 1, Arlöv 1984, 05:018), uwzględniających wcześniejszą pracę G. Alföldy'ego, *Fasti Hispanienses*, s. 59 nn., s. 148.

²³Część badaczy uznała, że przebywał w Tracji w latach 227–229 (np.: H.G. Mullens, *The Revolt of the Civilians A.D. 237–8, Greece & Rome* 17, 50, 1948, s. 67; G. Alföldy, *Fasti Hispanienses*, s. 60; K. Dietz, *Senatus contra principem*, s. 216; P.M.M. Leunissen, *Konsuln*, s. 292), część zaś (H.U. Instinsky, *Kaiser und Ewigkeit, Hermes* 77, 1942, s. 344; B.E. Thomasson, *Laterculi praesidum*, 1, 22: 051) opowiedziała się za późniejszą datacją legacji.

²⁴Patrz przypis nr 5.

²⁵V. Gerasimova Tomova, L. Hollenstein, *Neue Meilensteine aus Bulgarien, Epigraphica* 40, 1978, s. 91–121 (szczególnie s. 113).

²⁶Potwierdza ten fakt inskrypcja CIG III 4483 = Le Bas–Waddington III 2598 = IGR III 1033 = OGIS II 640. P.M.M. Leunissen (*Konsuln*, s. 283) założył, że Crispinus przebywał w tej prowincji już od 229 roku, czego dowodem miał być reskrypt Sewera Aleksandra (CJ 5, 62, 10), datowany 18.08.229, do namiestnika Crispinusa. Jednak oparcie tej datacji na wspomnianym reskrypcie jest moim zdaniem dość ryzykownym zabiegiem, gdyż z tekstu nie wynika, że Crispinus był legatem Syrii, nie wiadomo też, czy był to akurat Rutilius Pudens Crispinus (w grę wchodzi np. L. Bruttius Crispinus i L. Lorenius Crispinus).

Aleksandra Sewera, jak i Maksymina Traka²⁷, panującego od czerwca 235 roku. Zaskakujące jest, że po takim prokonsulacie Crispinus otrzymał jednak konsulat, który w innej sytuacji nie dziwiłby jako ukoronowanie długiej kariery.

Niezwykła kolejność namiestnictw w jego *cursus* wobec braku nowych źródeł i niemożności ustalenia osoby nominującego jest moim zdaniem nie do wyjaśnienia, choć zgodzić się należy, iż jest bardziej prawdopodobne, że prokonsulat i konsulat Crispinus otrzymał mimo wszystko od promującego go Aleksandra niż wrogięgo Maksymina.

W 238 roku według zgodnego świadectwa historiografów (Herodian²⁸, SHA²⁹) Rutilius Pudens Crispinus był już konsularem. Konsulat nie był jednak kresem jego kariery, lecz wstępem do dalszych godności. Zdecydowanie najważniejszą z nich była funkcja, którą otrzymał od senatu w 238 roku, mianowicie dowództwo (razem z Tulliussem Menophilusem) obrony Akwilei, która w *cursus* została nazwana *dux ex s. c. bello Aquileiensi*³⁰. Powierzenie mu jej świadczy o wysokiej ocenie jego osoby przez kolegów senatorów, a przekaz Herodiana, współczesnego opisywanym wydarzeniom, potwierdza to, ukazując Crispinusa jako człowieka godnego szacunku, wymownego i cenionego za swe umiejętności wodzowskie³¹. Relacja SHA wzmacnia ten obraz, przedstawiając obu dowódców jako osoby pełne energii³².

Możliwe, że funkcję wodza obrony Akwilei Crispinus zawdzięczał nie tylko zaletom (o których wspominają źródła), ale i powiązaniom rodu *Rutilii* z północną Italią, jak zdaje się sugerować wcześniejszy o kilka pokoleń związek Rutilii Prisci Sabiniany z T. Caeserniusem Statiusem Quinctiusem Macedo z Akwilei³³.

---

²⁷ Polecić warto w tym względzie analizę źródeł i literatury przedmiotu dokonaną przez K. Dietza, *Senatus contra principem*, s. 210–226.

²⁸ Herodian., VIII, 2, 5–6.

²⁹ SHA, *vita Maximin.* 21, 6; SHA, *vita Max. et Balb.* 12, 2.

³⁰ Pomijam wątpliwości H.G. Mullensa (*The Revolt of the Civilians*, s. 67), czy Crispinus był członkiem senackiej komisji XX mężów dla obrony państwa (wobec braku stosownego tytułu w inskrypcji honoryfikacyjnej). Według mnie mało prawdopodobne wydaje się, żeby senat, wybierając taką grupę dowódców, obok niej powołał jeszcze dodatkowo dwóch konsularów, którzy mieli odpowiadać za utrzymanie Akwilei.

³¹ Herodian., VIII, 3, 7.

³² SHA, *vita Max. et Balb.*, 12, 2; SHA, *vita Maximin.*, 21, 6–22, 1.

³³ J. Šašel, *Caesernii*, *Živa antika* 10, 1960, s. 214; G. Alföldy, *Senatoren aus Norditalien. Regionen IX, X und XI*, *Tituli* 5, Roma 1982, s. 333.

Po bohaterskim epizodzie w biografii nie dziwi fakt nominacji Crispinusa przez nowego cesarza, Gordiana III, na namiestnika prowincji Hispanii citerior et Gallaecii. Prowincja ta, znacząca, ważna (i bogata), była odpowiednia w celu uhonorowania bohatera wojny z uzurpatorem.

Po namiestnictwie otrzymał kuratury dużych, a przy tym zamożnych miast w Kampanii — Teanum, Atiny, Venafrum i Aquinum³⁴, następnie, ok. 244/245 roku, został legatem Galii Lugduńskiej i Hiszpanii Betyki *ad census acceptandos*. Te funkcje pokonsularne jasno dowodzą, że mógł się spodziewać w następnej kolejności prokonsulatu Azji lub Afryki. Niestety inskrypcja, z której znamy wszystkie wymienione w tekście funkcje Rutliusa Pudensa Crispinusa jest zapewne napisem honoryfikacyjnym wystawionym po jego śmierci, Galia Lugduńska i Hiszpania Betyka okazały się więc ostatnim etapem jego kariery.

W zachowanym materiale brak jakichkolwiek informacji na temat rodziny Crispinusa. Za rządów cesarza Karusa pojawia się w źródłach kurator Puteoli, senator Rutilius Crispinus (AE 1977, 203), którego *nomen* wskazuje na związki rodzinne z Rutilusem Pudensem Crispinusem. Możliwe, że był on jego bezpośrednim potomkiem (wnukiem?), choć fakt, iż możemy o tym wnioskować jedynie na podstawie podobieństwa *gentilicium* jest znaczącym minusem tej hipotezy.

Długa kariera bohatera niniejszego tekstu dobrze obrazuje koleje losu ambitnego *homo novus*, który zaczynał swą karierę senatorską od zaszczytnego awansu otrzymanego od Karakalli, a po jego śmierci odsunięty od zaszczytnych funkcji przez Makryna i Heliogabala dotarł do konsulatu po wykazaniu swej użyteczności na wielu polach. Konsulat zawdzięczał po części swoim staraniom, po części zmianie opcji politycznej i objęciu władzy przez Aleksandra Sewera, który programowo wspierał swoje rządy na zasłużonych ludziach dynastii. Można stwierdzić, że *cursus* Rutiliusa Pudensa Crispinusa dowodzi, jak bardzo rzymski senator był uzależniony w swej karierze od woli cesarskiej, choć udowadnia również, iż wiele można było osiągnąć w Imperium Romanum uporem i pracowitością.

---

³⁴W inskrypcji honoryfikacyjnej pozostało jedynie [---]natium, co G. Alföldy uzupełnił jako [Aqui]natium.

Danuta Okoń

REMARKS ON THE CAREER OF RUTILIUS PUDENS CRISPINUS

Summary

The senatorial career of Rutilius Pudens Crispinus matched the turbulent history of the period.

The protagonist of these deliberations began his *cursus honorum* in a brilliant fashion (*praefectus urbi feriarum Latinarum*, *III vir viarum curandarum*, *quaestor urbanus*, *aedilis plebis Cerialis*, *praetor*), favoured by Caracalla for his stance during the emperor's crack-down on his brother. After the death of the princeps, during the rule of Macrinus and Heliogabalus, he was temporarily left out and demoted to less important public posts (*curator Fanestrium Pisaurensium*, *curator viarum Clodiae Cassiae et Ciminiae*, *iuridicus Aemiliae Etruriae Liguriae*). He returned to grace during the reign of Alexander Severus, thanks to the latter's policy of drawing on the solutions of the first Severus. Crispinus obtained command of a legion (*legatus legionis XV Apollinaris*), 4 governorships (*legatus Augusti pro praetore provinciae Lusitaniae*, *legatus Augusti pro praetore Thraciae*, *legatus Augusti pro praetore Syriae Phoenices*, *proconsul provinciae Achaiae*) and a consulate. Under Maximinus the Thracian he commanded the defence of Aquileia. The next emperor, Gordian III granted him important and honourable offices (*legatus Augusti pro praetore provinciae Hispaniae citerioris et Callaeciae*, *curator Teanensium*, *Interamnatum*, *Venafranorum*, *Aquinatum*, *legatus Augusti pro praetore ad census acceptandos provinciae Lugdunensis et provinciae Hispaniae Baeticae*). Crispinus died in a period when his career was gathering pace again, and more promotions seemed in store for him in the near future.